

Göteborgs Universitet,
Institutionen för Socialt Arbete
Familjeterapeuterna Korsvägen AB

Fortbildning för familjehemssekreterare
Med fokus på handledning av familjehem
Paper 5 poäng
Höstterminen 2008

Författare:
Annika Hallberg
Susanne Eknander

Inledning	3
Syfte och frågeställning	3
Tidigare forskning	3
Hypotes	3
Metod	4
Urval	4
Teoretiska perspektiv och analysgrunder	5
Systemteori	5
Kristeori	5
Reflekterande	5
Humor	6
Psykologiska teorier och tankegångar	6
Försvar resonans	7
Samtalsteknik	7
Etiken	8
Genus	8
Lagtext, rutiner och riktlinjer	9
Beskrivning av familjerna	10
Familj A	10
Familj B	10
Familj C	11
Familj D	11
Kort beskrivning av problematiken kring barn och familjehem	12
Analys	13
Första reaktionen	13
Beskriv känslorna/ upplevelserna	14
Vem pratade du med, vem gav dig stöd?	16
Vad kunde varit annorlunda?	19
Vad väcks hos dig idag?	21
Hur kom anmälan till er?	23
Slutdiskussion	25
Källförteckning	27
Litteratur	27
Övriga källor	27
Föreläsningar	28
Muntliga källor	28
Bilaga 1	29

Inledning

Genom vårt arbete inom familjehemsvården har vi erfarenhet att få in anmälningar på våra familjehem. Att detta väcker starka känslor hos oss har varit tydligt samtidigt som det blivit något som vi ogärna pratar om. I vår egen presentation under utbildningen " Fortbildning för familjehemssekreterare med fokus på handledning av familjehem" problematiserade vi kring vår egen roll som familjehemssekreterare och vad vi kom att brottas med känslomässigt vid dessa tillfällen.

Med det som utgångspunkt har vi fortsatt tänkandet tillsammans kring hur och vad familjerna upplever efter en anmälan. Vi behöver våga prata om svårigheter som vi möter dagligen även om anmälningarna tillhör ovanligheten, som tur är. För att utveckla vår roll som handledare behöver vi vara öppna och lyssna till vad familjehemmen har för önsknings och förväntningar på oss. Ett sätt, tänker vi, är att intervjua dem för att på så vis öka vår medvetenhet och kunskap.

Syfte och frågeställning

Syftet med papret är att undersöka och få mer kunskap i att bemöta det som händer i ett familjehem efter en anmälan. Vilka är reaktionerna, känslorna och upplevelserna? Detta för att vi ska kunna bli ett bättre stöd och utveckla vår roll som handledare.

Frågeställningar:

- * Hur kan vi bli ett bättre stöd vid anmälningar?
- * Vad har familjerna för upplevelser?
- * Vad är deras erfarenheter av vårt bemötande?

Tidigare forskning

När vi har sökt tidigare forskning har vi inte hittat något i vårt ämne. Det som funnits är ett antal tidningsartiklar kring ämnet men som har haft ett annat fokus än det vi vill belysa.

Hypotes

Vi har en föreställning om att familjehemmen har en massa olika känslor som uppkommer i samband med denna situation. Dilemma att man inte alltid känner sig lyssnad på utan att fokus hamnar på ett annat plan och annan fråga i sammanhanget, som inte är detsamma som familjehemmets.

Vi som familjehemssekreterare har genom samarbetet kring ett placerat barn skapat en relation till familjehemmet. Den relationen finns som en grund till vad som sker i familjehemmet men till viss del vad som sker hos oss. Vi har utrett familjen och godkänt dem till att vara familjehem. Frågor hos oss skapas, har vi verkligen sett allt? Vad har vi missat? Vi tänker att det bli parallellprocesser hos både oss och hos familjen.

Metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod för att vi tänker är bästa sättet att få fördjupad kunskap. "syftet med kvalitativa undersökningar är att skaffa en annan och djupare kunskap än den fragmentiserade kunskap som oftast erhålls när vi använder kvantitativa metoder. Ambitionen är att försöka förstå och analysera helheten." (Patel & Davidson, 1994 s 99)

Kvalitativ metod utgår ifrån ett antagande om att man inte från början kan veta vilka frågor som är viktiga och betydelsefulla. Likaså kräver den att den intervjuaren utvecklar, anpassar och följer upp vad som kan vara ändamålsenligt för situationen och för det centrala syftet med undersökningen. I den kvalitativa intervjuen utvecklas frågor och svar delvis som en följd av tidigare frågor och svar. Man har ibland beskrivit det här som en vägledad konversation. Här handlar det mycket om att intervjuaren måste vara uppmärksam, vaken och fantasirik. Kvalitativa intervjuer är på sitt sätt oförutsägbara och de kan under en intervju uppstå många överraskningar. (Svensson & Starrin 1996)

De tillfrågade familjehemmen har varit utsatta för anmälan på något sätt och vi har beskrivit vårt syfte och mål för dem då vi ställt frågan om de kan tänka sig att ställa upp på en intervju.

Vi har valt att lägga analysen i direkt koppling med vad den intervjuade har sagt. Vår beskrivning av familjerna är avidentifierade, med andra namn och orter.

Urval

Vi har valt att intervjua fyra familjer, och vi har använt oss av öppna frågor för att få så mycket av den egna berättelsen som möjligt. Där vi känner tre familjer väl och en är för oss okänd.

Teoretiska perspektiv och analysgrunder

I detta avsnitt presenteras de teorier och begrepp som varit mest centrala i vår analys av materialet. Även andra teorier och synsätt kommer att användas för att belysa ytterligare sidor men de kommer inte ges lika mycket utrymme.

Systemteori

I generella ordalag kan man beskriva systemteori som att olika delar bildar ett sammanhang, en helhet. Ett uttryck som är vanligt är att helheten är mer än summan av bara delarna. Familjen ses som ett system där man tillsammans försöker hitta vad som inte fungerar, än att lägga allt på en familjemedlem. Familjen i sig ingår i ett större system, där familjemedlemmarna bildar olika subsystem genom arbete, vänner, skola, grannar och föreningsliv. Familjen kan vara mer eller mindre öppen. Det gör att det är olika lätt att komma in i familjen. Medlemmarna i familjen har sina olika roller. Medlemmarna har andra roller i de övriga system som de ingår i. (Lundsbye 2002)

Kristeori

Krisreaktionen kan visa sig i att de berörda blir arga, förnekar, och kanske visar sidor som vi inte sett tidigare. I boken Psykosocialt behandlingsarbete, påtalar man samtidigt att det vanliga försvarssystemet sätts ur funktion och förnekanden och projiceringar avtar. Eftersom situationen är så uppenbar tvingas personen se på den fakta som finns, den går inte att stänga ute eller skjuta åt sidan. Detta kan öppna upp för en mer öppen kommunikation där den anmälda får reagera och ge sin version av det som hänt. Här är det bra att ha med sig att berättelsen kan komma att förändras och nya insikter kommer fram när "saken" ligger på bordet och vi tillsammans kan börja titta på den ur olika perspektiv. Men den verkliga problemlösningen kan ta sin början först när första reaktionsfasen avtagit. (Lenéer Axelsson & Thylefors 1999)

Cullberg beskriver krisförloppet hos människan som i flera faser. Den akuta fasen, där man är i chock och reagerar med att verka oberörd men bakom fasaden så är det ett kaos. Ingenting av det som händer förstås eller har någon mening. Vanliga reaktioner är att man gråter eller skriker. Man kan sägas befinna sig i ett psyktillstånd när man råkat in i "en livssituation där ens tidigare erfarenheter och lärda reaktionssätt inte är tillräckliga för att man skall bemästra den aktuella situationen" (Cullberg, 2001 sid 41) Chockfasen övergår till en mindre kaotisk reaktionsfas. Smärtan bryts fram av händelsen och man kan reagera med sömn och aptitstörningar. Det kan ta olika lång tid att komma igenom men det går sedan över till en bearbetningsfas. I bearbetningsfasen går det över till konstruktivt arbete och till ett fungerande. Därefter kommer man in i nyorienteringsfasen, som innebär att smärtan efter den kränkande upplevelsen är borta eller under kontroll. Många sorger blir aldrig helt avslutade. (Cullberg 2001)

Reflekterande

Att använda sig av reflektion i olika form är en metod som kan vara användbar i nästan alla samtal. Vi kan i samtal reflektera högt inför klienten men då behöver vi

vara lyhörda om våra reflektioner blir för ovanliga, där klienten inte alls känner igen och då sluter sig i stället för att ta till sig reflektionen. Detta kan ha att göra med att vi måste tänka på och respektera varje människas behov av att behålla sin integritet. För att kunna fånga upp subtila tecken på att vi gjort en alltför ovanlig reflektion kan vi tänka på att gå långsamt fram då vi samtalar med någon. Att ta det så lugnt att klienten får tid att visa sin respons samtidigt som vi då vi får tid att upptäcka den. (Andersen 2005)

Ibland går de bilder vi får inte alls ihop och då behöver vi tänka på, reflektera över, att varje människa har en uppfattning och beskrivning och att det är den personens verklighet. En annan människa som ska beskriva samma situation kommer att ge en helt annan bild som är den personens verklighet. Vi beskriver verkligheten bland annat utifrån vad vi själva har att relatera till i vår inre värld.

Humor

Humor kan också vara en teknik att använda sig av, även om det är en mycket allvarlig situation. Självklart får man inte raljera eller förminska fakta utan visa att man tar som i vårt fall en anmälan på stort allvar. "Alfred Adler är den som mest poängterat vikten av humor i behandlingsarbetet. Han ansåg att humor skapar hopp. Något man kan skratta åt är inte helt hopplöst" (Lenéer & Thylefors 1999 s 98). Skämt kan även vara en förvarsmekanism och låter vi skämten fortgå så blir det som när vi låter andra försvar växa sig för starka, det blir handikappande.

I litteraturen pratar man om den inre handledaren. I möte väcks tankar och känslor i mig och jag behöver ha en inre dialog med mig själv för att försöka undvika att hamna i situationer där jag "blir som min klient" Klienten i vårt fall är familjehemsföräldern/föräldrarna. Jag kan vara medveten över mina egna reaktioner som till exempel att jag blir väldigt trött i alla samtal vi har och då lägga ut ett påstående som klienten kan ta vara på eller förkasta. Om jag till exempel benämner tröttheten genom att säga att: jag får en känsla av att du är mycket trött, så ser jag om den känslan stämmer och kan då arbeta vidare med den genom att ställa fler frågor och förhoppningsvis få en bättre bild av de upplevelser och verklighet personen lever och kan börja i hennes berättelse. Jag behöver både vara med i processen och utanför den för att kunna observera och iaktta det som sker i mötet, analysera det, få idéer och dra slutsatser om hur jag ska förhålla mig eller fråga vidare. (Cajvert 1998)

Psykologiska teorier och tankegångar

Inför och under samtalet med familjehemmet är det av vikt att vi tänker på vad som kan vara viktigt att ta upp under samtalet.

Jag behöver medvetandegöra vad som händer i mig för att sortera om det är mina känslor/fördomar/föreställningar av hur en familj ska vara och agera, innan jag möter familjen och berättar om anmälan. Jag behöver också tänka på vad detta har för betydelse för vårt, mitt och familjehemmets, samarbete framöver. Jag kan behöva ha med mig någon som kan hjälpa till och reflektera över vad som händer i samtalet, och vara tydlig med det som framkommit i anmälan. (Stone, Patton & Heen 2002) Vi behöver vara beredda på de reaktioner som kan komma så vi är medvetna om vad vi

har för back up. Eventuellt en jourfamilj om det behövs en omedelbar omplacering av barnet.

I boken Svåra samtal pratar de om den egna identiteten och behovet av att vara medveten om hur vår egen identitet berörs i svåra samtal. När vi innan kan ha varit hur säkra som helst i samtalet blir vi plötsligt osäkra och snubblar på orden. Då har vi, enligt boken, hamnat i något som berör mig speciellt på ett känslomässigt plan. Kan vara en sårbarhet som att vara rädd för att bli avvisad av familjen efter att jag kommit med negativ information, som en anmälan. Rädslan för att bli avvisad ligger ofta på ett mer omedvetet plan och att göra det medvetet hjälper mig i hur jag kan förhålla mig i samtalet. Är jag inte medveten om dessa känslor är det lätt att jag tappar balansen i samtalet, exempelvis blir osäker och tappar tråden.

När man identifierat de för mig viktigaste sårbarheterna så kan man börja göra den egna självuppfattningen mer komplex. Det innebär att du avlägsnar dig från valet mellan " jag är perfekt" för man kan även ha en övertro på sig själv och "jag är värdelös" och istället försöker få en så bra bild som möjligt av vad som faktiskt är sant om dig. Att kunna se sin egen del i problemet och vilket ansvar du tar för det. Detta är kanske mest känslor och saker man kan jobba med i familjehemmet men även se på sig själv som handläggare i ärendet, vad har jag gjort/inte gjort.

I boken benämner man fyra saker man kan göra före och under ett svårt samtal för att bibehålla och återfå balansen: att inte försöka kontrollera andras reaktion förbereda dig på deras reaktion, föreställ dig framtiden för att få perspektiv på det hela, och om du tappar balansen - ta en paus. (Stone, Patton & Heen 2002)

Försvar resonans

Förnekelse – försvar; det här kan inte stämma, det är ju en så bra familj. Vi har ju ett så gott samarbete. Allt måste handla om missförstånd.

Skuld; vad har vi missat när vi gjorde familjehemsintervjun? Vi börjar ifrågasätta vår egen kompetens och bedömning kring familjen.

Skam; vad är detta för familj? Vad är det för familjer som vi har och använder? Ska våra familjehem vara så här? Hur kunde det bli så här?

Samtidigt ger denna krissituation en stor möjlighet till förändring. Familjens och våra försvarssystem kan sättas ur funktion och ge nya chanser till bättre samarbete. Detta kan ges tillfälle till när reaktionsfasen avtagit.

Samtalsteknik

För att försöka förstå eller försöka göra en analys av en människas agerande under samtalet kan man som handledare använda sig av olika tekniker. I samtal eller i kommunikation över huvud taget använder vi oss av olika sätt för att påverka, förmedla intressen eller försöka fördjupa kontakten med den andre parten. Här kan vi som handledare arbeta mer medvetet med olika tekniker för att på så vis få en större förståelse av det som sägs och även kunna leda samtalet framåt mot en gemensam förståelse. Vårt eget förhållningssätt är av stor betydelse vad det gäller användandet

av olika tekniker så det inte blir ett mekaniskt lyssnade utan att samtalet leder till förståelse.

Att i lyssnandet vara lyhörd för personens signaler kräver att vi som handledare har en allmän kunskap om hur människor fungerar. För att kunna lyssna professionellt krävs att vi är medvetna om när våra egna känslor kommer upp och stör för att kunna stänga av dem. Risken är annars att våra egna tankar och känslor hindrar mitt lyssnande och med det kan personen känna sig missförstådd eller sluta sig.

Vi kan visa att vi accepterar det personen säger genom att förmedla små dörröppnare, vi kan nicka, säga - berätta mer, så kan det vara osv. Detta får personen att känna förståelse från och förtroende för handledaren.

Som handledare ska man också kunna ge stöd och det kan vara att inge personen optimism. Detta för att hjälpa individen att minska känslan av hopplöshet över situationen. Det behöver göras samtidigt som man inte ska invagga personen i falska förväntningar.

Vi som handledare behöver vara tydliga med både hur lång tid vi har på oss till mötet och vad det är vi ska prata om. Som i syftet med vårt paper, att möta och även konfrontera ett familjehem med de uppgifter vi fått genom en anmälan. I ett sådant samtal är det viktigt att vi är medvetna om vilka reaktioner som kan komma. Att familjen hamnar i kris och uppvisar olika krisreaktioner är en del, tänker vi.

Etiken

070425 föreläste Kerstin Holmberg om etiska perspektiv, där hon nämner att dialogen är viktig. Det handlar om att vi är medvetna om vad vi har med oss i vårt "filter" som allt filtreras igenom. Vi har ju alla olika filter på grund av vad vi har med oss och vilka vi är. Vem har tolkningsföreträde i denna situation? Vi har inte varit närvarande vid själva händelsen och kan egentligen inte uttala oss om det. Vi är inte experten på alla situationer.

Kerstin pratar om att ingen har företräde före någon annan. För oss som familjehemssekreterare handlar det om att ta anmälan på allvar. Det handlar också om att vi tar familjehemmets uppfattning och beskrivning av händelsen på allvar.

Det är ju tydligt att alla inblandade parter har känslor i detta, men vi som familjehemssekreterare får låta våra egna stå tillbaka.

Genus

080227 föreläste Helena Johansson om kön och hennes tankar om att tillskrivningen av manligt och kvinnligt endast är en social konstruktion. Så kan det vara. Då skulle de ibland mer kortfattade svaren från männen, mer bero på andra faktorer än att det sitter i könet.

Lagtext, rutiner och riktlinjer

Socialtjänsten ska göra det som är bäst för barnet. Barn och ungdomar ska få växa upp i trygghet och ha ett bra liv. Sverige har skrivit under FN:s barnkonvention, en överenskommelse mellan flera länder om hur vuxna ska behandla barn.

Socialtjänsten ska alltid utreda vad som är bäst för barnet. Utredning kan starta utifrån en anmälan, som kan vara anonym eller utifrån en ansökan. Utredningen ska börja genast när en ansökan eller anmälan har kommit in. Utredningen ska vara klar senast efter fyra månader, men kan av särskilda skäl få ta längre tid. (Lagen)

I rapporten Länsstyrelsen presenterar under en föreläsning säger de: att familjehem ska utredas av handläggare och sedan ska socialnämnden fatta beslut om att, efter en matchning, placera ett barn i ett visst familjehem. Familjehemsutredningen ska visa hemmets förutsättningar att tillgodose behoven hos just det barn som ska placeras. Nämnden ska varje halvår överväga eller ompröva om vården ska fortsätta, dessa ska dokumenteras. Det ska framgå att man har samtalat med barnet.

Länsstyrelsen säger vidare att alla anmälningar mot familjehem ska till utskottet för kännedom, oavsett om vi går vidare och utreder eller inte. Men det är viktigt att det görs en ny bedömning av familjen och dess uppdrag oavsett anmälan.

I Göteborgs Stad riktlinjer för familjehemsvården står: "Om nämnden genom anmälan eller på annat sätt får veta att förhållandena i familjehemmet misstänks vara otillfredsställande, ska nämnden omedelbart ta initiativ till att utredning inleds, och om barnet antas vara i fara, omedelbart ingripa till barnets skydd. Utredning av förhållanden i ett familjehem ska inte verkställas av ansvarig familjehemssekreterare ensam. Ansvar för sådan utredning åvilar arbetsledare. Familjehemmet ska alltid underrättas om vilka anmärkningar som kommit till socialtjänstens kännedom. Om det visar sig att anmälan saknar grund behöver inte vårdnadshavaren informeras om anmälan. Dokumentationen förvaras då i familjehemmets personakt. Om uppgifter påverkar barnets förhållanden däremot framkommer, ska vårdnadshavaren informeras och dokumentationen tillföras även barnets akt."

Beskrivning av familjerna

Familj A

Familjehemmet består av mamma Mia och pappa Paul. De har två gemensamma barn som båda har flyttat hemifrån. Ingen av barnen bodde hemma vid anmälningstillfället. Mia arbetade tidigare inom vården och Paul körde lastbil, det gör han även idag. Mia har varit hemma sedan första placeringen.

Mia och Paul anmälde sitt intresse för att bli familjehem 1992, de intervjuades och fick en förfrågan nästan direkt om att ta emot en liten flicka, Clara, på 11 månader som behövde placeras då både mamman och pappan missbrukade. Familjen svarade ja och inskolning påbörjades. Vid detta tillfälle bodde familjehemmets två egna barn hemma. Inskolningen gick bra och flickan fungerade väl tillsammans med den övriga familjen även om hon var närmast Mia. Efter ett år fick Mia och Paul ytterligare en förfrågan, Clara hade blivit storasyster men inte heller den här gången klarade föräldrarna av att hålla sig ifrån sitt missbruk. Mia och Paul sa ja efter att ha resonerat lite kring hur det skulle bli att ha två så små barn i familjen plus sina egna. Att de sa ja var för att det var Claras lillebror annars hade de sagt nej.

Det visade sig ganska snart att Per, som lillebrodern heter, var ganska svårskött. Familjen kämpade och hade tät kontakt med både socialsekreterare och sjukvård. Man började prata om ADHD och om andra diagnoser. Efter ett tag började även Clara visa att hon inte var riktigt som jämnåriga barn. Förskolepersonal beskrev att hon hade svårigheter i kontakten med andra och var i behov av tydliga rutiner. Båda barnen hade svårigheter i samspelet med andra och Per hade dessutom våldsamma aggressionsutbrott. Efter ett par års observationer och utredningar fick båda barnen diagnosen autism och svagbegåvning, samt att Per även fick diagnosen ADHD. Båda barnen har gått i särskola och det har varit mycket konflikter under åren samtidigt som familjehemmet inte velat ha någon avlastning. Detta har medfört att de i perioder isolerat sig och endast haft umgänge med andra barn och vuxna som varit på skolan. Det kom en anmälan på familjen i början av 2001 men där blev ingen påföljd. Det kom en ny anmälan 2006 som resulterade i att barnen fick helglägar. Familjen erbjöds extern handledning, vilket de tog emot och uppskattade. Det blev lugnare i familjen under ett par år till nyligen då en allvarlig anmälan inkom igen.

Alla anmälningar har liknat varandra, den första var från skolan och de två andra har varit anonyma. Det har stått att barnen utsätts för skrik och gap. De nedvärderas och hotas verbalt från båda familjehemsföräldrarna. I skolans anmälan stod att barnen har kommit med blåmärken och att familjehemsföräldrarna har varit negativt inställda till lärare.

Familj B

Kalle och Lisa har ett gemensamt barn på 17 år, han läser på annan ort och bor således borta under veckorna, men är hemma vissa helger. Kalle arbetar som vaktmästare på ett äldreboende och Lisa har sjukersättning. De bor en bit ifrån Göteborg i egen villa. Kontakten med handläggare har fungerat för det mesta, kontakten med skolan har alltid fungerat. Även kontakten med de biologiska föräldrarna har fungerat bra. Kalle har även han gått sjukskriven i långa perioder. Det är en familj som fått mycket ros av vissa handläggare medan andra har varit mycket kritiska, främst en stadsdel. Det var även till den stadsdelen anmälan kom. I anmälan

stod att familjens egen pojke använde droger samt att familjehemspappan sålde stulna datorer och ägnade sig åt häleri.

Anmälan kom 2004 från ett placerats barns pappa och det gjordes inget under ett års tid men lät efter det pojken (vars pappa anmält familjehemmet) flytta till sin pappa. Under den nya familjehemsutredning som gjordes blev det stora konflikter mellan handläggare och familjehemsföräldrar. Chefer blandades in då familjehemmet kände sig misstolkade, kränkta och förtalade. Man kunde inte hitta något som styrkte att pojken i familjehemmet skulle ha använt droger och det fanns inget i polisregistret eller något som kunde styrka att familjehemspappan ägnade sig åt häleri. Vid tiden för anmälan fanns det tre heltidsplaceringar i familjen. Då de två andra barnen var placerade från andra stadsdelar så informerades de men de valde att inte avbryta sina placeringar utan de är fortfarande igång. Inga fler anmälningar har inkommit.

Familj C

Denna familj är för oss okänd dvs vi har inte själva utrett eller handlett dem tidigare därför saknas även en del bakgrund. Per och Åsa har 4 barn, inga gemensamma varav 2 av barnen är familjehemsplacerade, Jonas 11 år och Jesper 6 år. Per arbetar i egen firma och Åsa är hemma. De bor en bit utanför Göteborg. De har varit familjehem i 8 år, då Jonas placerades hos dem. Han var då omplacerad till ett barnhem från ett annat. Familjen har lagt ner mycket tid och engagemang på de placerade barnen.

2006 kom en anonym anmälan, om att barnen for illa i familjehemmet, blev slagna och tilltalade i nedlåtande ton. Handläggande familjehemssekreterare ringde till familjen och berättade att en anmälan inkommit anonymt. Tillsammans med socialsekreterare åkte man hem till familjen för att prata om detta. Socialsekreteraren såg ingen anledning efter det samtalet med Jonas att han behövde göra mera. Familjehemmet hade samtal med familjehemssekreterare och chef. Man beslöt att göra en ny utredning på familjehemmet. Inga fler anmälningar har inkommit. Det har till familjens kännedom kommit vem den anonyma anmälnaren är på senare tid.

Familj D

Ida och John är familj med en placerad flicka, Erika, på 10 år. Erika har tidigare bott i annat familjehem men kunde inte bo kvar av olika anledningar. Erika har olika diagnoser. Hon har svårigheter att hänga med i sin ålder men går ändå i vanlig klass. Hon har extra tid på fritids för att kunna leka med barn.

Efter att Erika bott i familjehemmet ett par månader kom en anmälan från en familj, som Erika varit hos ibland för avlastning, om att hon inte hade det bra. Hon fick stå ute på trappan när hon inte gjorde som hon blev tillsagd. En vecka senare kom en anonym anmälan om att Erika blev inlåst i ett uthus på gården. Hon fick ingen mat och användes som extra arbetskraft på gården. Erika fick inte ha värme på i sitt rum och fick heller inte vara inne i huset under dagarna. En dag senare anmälde skolsköterskan att Erika inte har det bra i familjehemmet. Skolsköterskan har haft samtal med den tidigare skolans sköterska och med andra barn, som tidigare varit placerade hos Ida och John, på skolan. De har berättat för henne att i den familjen har man det inte bra utan man blir inlåst i uthuset. Skolsköterskan har inte vågat ringa till familjehemmet då hon misstänker att Erika kommer att bli slagen när hon

kommer hem. Ytterligare en anmälan från skolan inkommer, denna från kuratorn, som har samtal med det barn som bott i familjehemmet. Detta barn har berättat för henne hur han hade det, vilket gör att kuratorn nu är orolig för Erika.

En utredning kring Erikas situation görs. Den visar att Erika har det bra i familjen, inget i anmälningarna stämmer kring hennes situation utan att det handlar om annat utanför familjen. Familjehemmet har känt sig kränkta, ledsna och varit på väg att säga upp placeringen för att de inte orkar ta allt som blir runt omkring.

Kort beskrivning av problematiken kring barn och familjehem

Problematiken hos de barn som är familjehemsplacerade är lika mångfacetterad som antalet placerade barn. Det är svårt att veta vilka svårigheter som barnen har med sig både vad det gäller arv och miljö eller vad de har varit med om innan placeringen. Allt kan vara grundat på de biologiska föräldrarnas svårigheter och problem till att vara barnens egna beteenden. En del av barnen är socialt handikappade och många gånger syns inte det på barnen. Spännvidden är enorm och det är svårt att göra en enkel sammanfattning.

Barnen som placeras kan föra med sig många uttryckssätt och ageranden. Familjerna som barnen placeras hos har sina olika uttryckssätt och sätt att vara på. Ibland kan det bli svårigheter i förståelsen och toleransen kan sättas på prov tills man "känner" varandra mera. Beteenden som barnet kan föra med sig kan vara aggressiva, manipulativa, ljugande, utåtagerande, passiva och ha svårt med de sociala koderna och samspelet. (Schofield & Beek 2006)

Analys

Vi har valt ut citat ur intervjuerna för att med hjälp av dem belysa olika dilemman och upplevelser som familjehemmet har och har haft.

Första reaktionen

Att få reda på att någon anmält dig och ditt sätt att vara förälder på väcker starka känslor. Våra familjehem som deltog i intervjuerna har visat på olika reaktioner och känslor men det har varit uppenbart att båda mannen och kvinnan reagerat även om det varit på lite olika sätt. (Helena Johansson)

”Jag minns att jag skrek - ta barnen, kom
och hämta dem! Det var inte det jag vill,
men det var så jag reagerade”
- kvinnan familj A

Det som kvinnan uttrycker tolkar vi som en tydlig krisreaktion. (Cullberg 2001) Hon hamnar i en akut kris och reagerar på ett sätt som i detta är helt naturligt. I detta skede behöver vi egentligen bara finnas där för att stötta och inte reagera så mycket på hur hon uppför sig eller på vad hon säger. Vi ska inte bilda oss en uppfattning i denna stund huruvida hon är lämplig oms familjehem eller inte då reaktionen inte är hennes ”sanna” jag. I den här familjen finns det en man som inte reagerade på samma sätt utan som kunde finnas där och stötta sin fru. Anmälan kommer att skapa påfrestningar i systemet och alla i systemet kommer att beröras på olika sätt

Här kan vi i vår handledning försöka möta reaktionen utan att värdera den. Här blir lyssnandet det primära. Vi behöver göra en snabb inventering av vilka som kan finnas för att stötta i detta skede och självklart göra en bedömning om hur barnen har det. Är det ingen omedelbar fara för dem tänker vi att vi inte går in och gör någon förändring. Att bestämma en ny tid dagen efter för träff eller telefonsamtal kan trygga och ge de utsatta något att hålla i. De behöver känna att de inte lämnas ensamma samtidigt som det kan ge ett visst hopp. Vi säger med både ord och handling att de har ett värde och att vi känner tillit till dem

”allt blod lämnade kroppen och man blev alldeles
chockad”
- mannen familj C

Även här hör vi en stark reaktion och en tydlig beskrivning av vad han kände både, kroppsligen och känslomässigt. Man kan även i akutfasen reagera med kroppen och bli helt lamslagen. Det kan vara viktigt för de övriga i familjesystemet att känna till det för att inte ställa orimliga krav eller ha förväntningar som inte går att leva upp till i detta första skede. Det är också förtidigt att gå in och fråga familjehemmet vad de vill ha hjälp med, den frågan får vi avvakta tills den första krisen lagt sig.

”Vi kände oss kränkta och orättvist anklagade”
- båda familj B

Den här familjen har kunnat sätta ord på de första känslorna, ord som visar en utsatthet och en oförståelse över vad som ligger bakom anmälan. Ofta kräver det mycket av en familj att ta emot någon annans barn och dess nätverk. Att inte känna till allt om barnet bakgrund och vad barnet har för erfarenheter och upplevelser har i bagaget. (Schofield & Beek 2006) Känslan av att göra allt för barnet man tagit emot och sedan få höra att man inte är ett bra familjehem kan ta sig uttryck i ovanstående citat. Någon säger saker om mig och mitt sätt att vara och jag känner inte igen något av det, vem har gett dem den friheten? Detta är en känsla som dyker upp då vi reflekterar över svaret från familjehemmet. Men även tankar om att det kan stå för en viss förnekelse från familjehemmets sida kommer upp i oss.

”nu tänkte vi- nu börjar det igen.”
- båda familj D

Här tolkar vi det som att yttrycket står för en stark känsla av uppgivenhet och hopplöshet. Den här familjen har varit med om att ha blivit anmäld tidigare, det hör vi på hur de svarar. Nu behöver jag som handledare stanna upp och reflektera över vad det gör med mig och hur det påverkar mig i mitt sätt att bemöta familjen. Jag behöver förmedla tillit samtidigt som det är allvarligt när en familj blir anmäld flera gånger.

I boken Utforska tillsammans pratar man om förståndet och att det bland annat har med förståelse att göra och att förståelse handlar om att finna mening. Här kan vi som handledare kan hjälpa familjen med att försöka finna mening för att de ska få en möjlighet att få förståelse för det som händer. Om anmälan kommer från en närstående till det placerade barnet kan vi prata om hur den personen kan uppleva och känna att vara anhörig till ett barn som placerats från deras egna familjesystem. (Wrangsjö 2006)

Det kan vara känslor av skuld och otillräcklighet i ursprungsfamiljen som de förlägger på andra. Här förlägger de dem på familjehemmet som då kommer att stå med de känslorna, detta tillsammans med en anmälan som kan göra effekten starkare och mer komplex att reda i för oss som handledare. Vi har ju heller inga sanningar utan kan bara försöka tolka i det som händer och göra det någorlunda förståligt för familjehemmet. Som handledare kan vi också hamna i tvivel och kan behöva hjälp med att reflektera från ett meta perspektiv.(Andersen 2005) Här blir våra kollegor betydelsefulla.

Beskriv känslorna/ upplevelserna

De första känslor som uppkommer i en krissituation kan vara av många olika slag. Det kan vara känslor som jag som handledare inte kan identifiera mig med och då kanske har svårt att jobba med eller märker att jag inte ger den respons som familjehemmet förväntar sig.

”Fruktansvärt, det kändes som man tappade kontrollen”

- kvinna familj A

”jag kände nog att de år vi haft barnen inte verkade räknas”

- mannen familj A

Med de orden ovanstående familj uttrycker sig känner vi att det är viktigt att i samtalet möta individen där individen befinner sig. Tillsammans får vi börja utforska vad orden står för, för var och en. De får själva försöka formulera sina tankar och känslor och vi kan efter det hjälpa till att omformulera och börja göra en ny berättelse för att få individen att komma vidare och se andra möjligheter.

Det är inte självklart att det egna familjesystemet förstår varandras reaktioner och känslouttryck i en sådan här situation utan där behöver vi gå in och jobba på att få individerna i systemet att förstå varandra, och sig själva. Här är det viktigt att ge alla personer i systemet lika stort utrymme och låta alla komma till tals. Vi kan behöva hjälpa den som inte har lika lätt för att ta plats, då blir vårt arbete att få de övriga att ge plats och lyssna.

”efter ett tag när ilskan lagt sig kom ju behov att rentvå sig och komma med argument för det”

- båda familj B

Det här paret visar att de kommit över den första delen av krisen och börjat fundera på hur andra ser på dem. Här finns både socialtjänsten och omgivningen som behöver ”överbevisas”. Socialtjänsten har ju som myndighet makten att placera ett barn från familjehemmet, denna vetskap tror vi alltid finn hos familjehemmen men det är inget vi direkt pratar om. I en krissituation blir det tydligt då vi alltid samtalar med alla parter och i vissa fall går vi vidare och göra en ny utredning av familjehemmet. Vi kan också tala om för familjehemmet att vi kommer att kontakta skola och barnavårdscentral för att vi ser allvarligt på anmälan och behöver försäkra oss om att allt är tryggt runt barnet. (Lagboken)

Även allmänheten har sin bild av hur man ska vara som familjehem och det kan vara både uttalat och outtalat där många gånger familjehemmet själv har en idé över vad andra tänker om dem. Den idén behöver inte alls vara sann men kan bli ett hinder i handledningen om vi inte lyfter upp och pratar om den. Likadant är det med andra föreställningar individen har om vad andra tänker om dem. Det kan vara grannar, biologföräldrar eller den egna partnern. Att hjälpa individen att försöka se att det egentligen kanske är den egna föreställningen man har som gör att vi även tror att andra har de förväntningarna eller föreställningarna om oss kan vara en sak att prata om i detta.

” Kunde inte fatta att det var möjligt att vilken annan människa som helst kan förstöra ens liv”

- mannen familj C

Försvar är starka och för att slippa titta på vad jag själv kan ha bidragit med till varför situationen och anmälan uppstod lägger jag skulden på omgivningen. "Att *projicera* är att tillskriva någon något oönskat från ens eget inre" (Cajvert 1998 s 122) Det blir ett sätt för mig som individ att slippa ta in att jag kanske har delar som jag behöver jobba med. För även om det inte ligger så mycket sanning i anklagelserna så behöver individen klara av att förhålla sig till situationen som uppstått. Här får vi jobba med att bygga upp självkänslan hos individen, hjälpa honom att hitta sina styrkor och peka på allt det positiva han gör i sitt uppdrag. (Andersen 2005) Det är även en känsla vi vill föra in i systemet så att prata med både mannen och kvinna är viktigt. De delar vardag och kan behöva hjälpa varandra att se styrkor hos varandra istället för att hamna i tvivel om den egna förmågan. (Söderqvist 2002)

"Vi oroar oss för vad som ska ske nästan
hela tiden"

- båda familj D

För att få reda på vad det är för oro makarna i familj D bär på behöver vi stanna upp och be dem beskriva känslan de bär på. Vad är det som oroar dem? Vad är det de tror ska ske? Vad vill de ha hjälp med i detta? Hur skulle de önska att det var? Att fråga vidare hela tiden tänker vi är viktigt för att paret själva ska komma fram till och kunna uttrycka mer om vad de känner i situationen. I många av de svåra samtal vi har med familjer, som efter en anmälan, så är det bra att kunna vara två handledare. Dels för att ha möjlighet att reflektera tillsammans i rummet men även för att kunna ta olika roller. (Andersen 2005) Det kan även vara en fördel om vi inte lyckas föra samtalet framåt utan behöver någon som för in andra frågor eller vinklar frågorna på ett annat sätt för att få igång samtalet igen. Vi tror att det kan trygga för familjen som då blir en del av en aktiv process och som kan ge dem ytterligare en dimension eller förståelse av bekymret.

Vi tänker att familjen ska ha med sig processen in i vardagen och bli mer trygga i sin egna förmåga att hitta lösningar till saker som uppstår. Det kan även ge dem verktyg att på ett nytt sätt förstå vilken påverkan ett placerat barn kan ha på de övriga i familjen. Att få dem att titta mer på helheten och vidga förståelsen för vad det är som sker och inte "oroa" sig för alla de saker som sker runt barnet. Samtidigt som de inte får förklara bort saker eller förminska dem. Det gäller även för familjehemmet att kunna möta barnet där det befinner sig för att på så vis få barnet att förstå att även andra ser vad det har att brottas med.

Vem pratade du med, vem gav dig stöd?

För många av oss är det självklart att vi har någon i vår vardag att ventilera stort och smått med. Med vissa vänner pratar vi tonårsbekymmer och med andra pratar vi relation med. Vi väljer ibland att ringa en speciell vän i ett speciellt sammanhang för att vi vet att den personen har erfarenheter av det som jag har bekymmer med nu. (Stone, Patton & Heen 2002) Att ha en gemensam erfarenhet och någon som förstår vad jag pratar om är många gånger viktigt för oss.

”Jag pratade med min väninna och med min bror”
- kvinnan familj A

En stor fördel att ha ett nätverk är att de oftast finns tillgängliga största delen av dygnet, ofta går det att ringa när som helst och de kan ha en större tolerans och bara lyssna. Många gånger behöver man berätta om och om igen när man går igenom något svårt och då kan t ex en bror kunna vara mottagare för det. Där behöver man inte heller vara så klok när man uttrycker sig, vilket annars kan ligga som ett hinder när man pratar med någon mer professionell. En tanke vi har är att man som familjehem ibland kan ha kravet på sig själv att låta ”klok” varje gång man pratar med oss. Att alltid vara den förnuftiga och kloka vuxna som vi många gånger tillskriver dem både verbalt och genom att utreda och ge dem ett uppdrag.

”min familjehemssekreterare stöttade och fanns
där under hela tiden”
- mannen familj C

Som familjehemssekreterare blir vi, i vissa situationer, extra betydelsefulla och vårt sätt att möta ett familjehem i kris betyder mycket. Mannen i citatet uttrycker att han aldrig kände sig ensam utan hans familjehemssekreterare fanns där. Han hade någon mer att dela sin berättelse med och då en person som han hade förtroende för och tillit till. Han slapp vara ensam bärare av allt det som hänt och fick på så mer kraft att orka med vardagen och mer tillgänglig för den handledning som gavs.

Efter det kommit in en anmälan mot ett familjehem är det vår skyldighet att säkerställa kring barnet och göra en bedömning och eventuell ny utredning som vi tidigare pratat om. (Göteborgs Stads riktlinjer) De skriver att det är personer i arbetsledande position som ska göra den utredning och bedömningen vilket vi tror är en stor fördel för vårt, familjehemssekreterarens, fortsatta samarbete med familjen. Som handledare kan man då släppa den yttersta kontrollfunktionen och arbeta med att stötta och handleda familjehemmet. Detta är viktigt oavsett om vi väljer att avsluta samarbetet. Vi måste behandla familjehemmet med respekt och inte utsätta och ifrågasätta för mycket. De måste få stöttning i att gå vidare även om det är utan uppdrag från oss. (Collste 2002)

”Ni har alltid funnits där”
- båda familj D

Även här har vår närvaro betytt mycket. Vår erfarenhet inger förtroende och vi kan tillsammans reflektera över de känslor som väx i familjen. För även om jag personligen inte har erfarenhet av att ha blivit anmäld, så kan jag ta en annan familj i krisreaktioner som visar att jag har en förståelse för hur utsatt man är om familjehem. (Hårtveit & Jensen 2005) Samtidigt ger det familjen en känsla av att inte vara ensamma i situationen, det kan ge en viss avlastning för dem. Det vi vill ge dem är ju inte känslan av att alla reagerar lika utan tvärtom, hur man hanterar en krissituation är individuell. De erfarenheter vi delar med oss av visar att det är helt naturligt att ha känslor av olika karaktär och att det är helt okej att reagera på olika sätt.

” Vi pratade med varandra..... stödet vi fick från våra kompisar var det bästa. Vi fick inget stöd från socialtjänsten”

- både familj B

I vissa lägen har vi svårt att möta varandra, jag som handledare kanske har varit för snabb och inte lyssnat tillräckligt på individen. I boken Behandlarens kreativa rum, pratar man om att inte förstå för tidigt. ” Som behandlare förstår man orden men man förstår inte automatiskt vilken innebörd dessa ord har för klienten. Om behandlaren inte frågar klienten vad orden innebär för honom löper hon stor risk att hjälpa och stödja utifrån sitt perspektiv och sin förståelse som enbart bygger på hennes personliga eller yrkesmässiga erfarenheter”. (Cajvert 1998 sid 38) Familjehemmet kommer inte känna sig förstådda och vi riskerar att tappa arbetsalliansen. Det i sin tur kan göra att familjehemmet inte ser någon mening eller nytta i att kontakta oss i andra dilemman eller vardagsbekymmer. Vi riskerar även att mista allt det goda som de också kan dela med sig av.

Känslan hos familjehemmet av att inte mötas av förståelse ihop med att de faktiskt blivit anmälda gör dem ännu mer utsatta och sårbara i vårt fortsatta samarbete. Finns det samtidigt ett misstroende för dem hos mig som handläggare/handledare så är risken stor att det märks i mitt sätt att bemöta dem. Vi kan inte bortse från att vi som handläggare påverkas av en anmälan och är jag redan lite tveksam till familjehemmet så förstärks det ytterligare. Man kan ju också tänka att samma process sker hos individerna i familjehemmet. De har negativa erfarenheter av socialtjänsten och vi bekräftar dem med att inte svara upp på det som de frågar efter. I en sådan här situation behöver vi tänka över om det går att återskapa ett ömsesidigt förtroende eller om det är läge för ett handläggbyte. (Collste 2002) Är det min egen prestige som får styra och min stolthet. Det är känsligt för mig som handläggare att erkänna att jag misslyckats i mitt samarbete.

” jag pratade väl inte med någon direkt”

-mannen familj A

Vad säger dem här mannen, är det att han faktiskt inte har någon att prata med eller är det att han har svårt för att prata om det som har hänt. Finns det en önskan hos honom att få prata och med vem skulle han då vilja prata med. Är hans önskan att han hade en annan kommunikation med sin fru, eller är det en önskan om att slippa prata om anmälan. Pratar vi inte om den så finns den inte. Som ni hör har det mannen sa gett oss massor av frågor. För att kunna gå vidare och försöka få lite vägledning kan jag försöka med att göra en liknelse med en annan familj jag jobbat med i en liknande situation. (Söderqvist 2002) Att prata om hur den mannen hade en önskan om att ha en annan relation till sin fru. Nappar klienten på detta så kan jag ställa fler följdfrågor utifrån det. Får jag inget gensvar släpper jag den idén och tar ett annat spår. Det kanske är så att den här mannen behöver lite mer tid innan han kan prata och vi får inte heller övertolka det som ”inte sägs”.

Vi funderar ändå över att det kan ligga fler orsaker bakom det som sägs, eller inte sägs, men det kan vara svårt att prata om det och då kan det ta sig uttryck som kan

vara svårtolkade. Det kan finnas substans i anmälan och familjehemmet kan vara medveten om det, men ha haft svårt att se det eller vilja se det. Det skulle kunna vara så att ett biologiskt barn till familjehemmet har börjat reagera på det placerade barnet och det är ständiga konflikter dem emellan. (Höjer & Nordenfors 2006) Det kan till exempel vara det placerade barnet som lägger ut känslor av olika karaktär eller en vara en kamp om vem som får mest uppmärksamhet. Här påverkas hela familjesystemet och man börjar agera och göra saker som man inte själv känner igen. Det kan sluta olyckligt och man går över gränsen för vad som är okey. Vi behöver tänka på hela systemet och på att alla individer påverkar varandra. Det finns även krafter som vi inte kan värja oss emot men om vi tränar oss i att bli mer uppmärksamma på hur vi själva reagerar i situationer där vi är pressade. Det kan bli en hjälp i att hantera vardagen framöver och för att undvika att liknande situationer uppstår igen.

Vi som handledare kan också bli mer uppmärksamma på signaler i våra samtal med familjehemmet. Är det något som skapar tveksamheter eller påverkar oss på något sätt har vi ett val, eller skyldighet, att fråga vidare för att bli mer klara över vad det kan röra sig om, eller så välj att inte gå vidare med känslan. Jag som handledare kan också ha dagar då jag inte är riktigt lyhörd. Det kan vara faktorer i mitt privatliv som upptar mig eller oro och konflikter på arbetsplatsen.

Vad kunde varit annorlunda?

För att vi ska kunna möta en familj efter en anmälan känner vi att det är viktigt att höra från familjerna vad de hade önskat av oss som handledare/handläggare. Vad behöver vi bli bättre på att ta hänsyn till? Vi som handläggare hade kanske kunnat agera i ett förebyggande syfte för att ha skonat familjen från situationen och den press som uppstår i familjen och dess system.

”Jag har kanske varit för noga med att de inte utsätter sig för faror, men det har varit svårt för jag har känt att jag måste göra allt för att skydda dem. Det har kanske varit för mycket emellanåt...”

- kvinna familj A

Som familjehem tar man lätt på sig en roll att man ska vara duktig och skydda dessa barn som blivit placerad hos dem. Det kan visa på en stor omsorg men även på en osäkerhet på hur de ska stötta barnet i att möta situationer i samhället. Även hur barnen reagerar i olika sammanhang försöker de att minimera så att barnen inte på eget sätt kan lära sig hur man ”gör”. Det har nyligen varit en debatt i media om begreppet curlingföräldrar. Där man har påtalat att vi serverar våra barn och sopar för dem att de ska slippa möta hinder och motgångar. Föräldrarna tar alla smällar för att skydda barnen, vilket leder till att barnen inte vet hur man handskas med motgång eller hur man agerar vid hinder.

I osäkerheten ligger också i att man inte alltid vet vilka krav man kan ha på barn i en viss ålder. Flertalet av de familjehemsplacerade barnen är inte åldersadekvata vilket spär på osäkerheten i bemötandet. Här blir vår roll som handledare viktig, då vi ska

hjälpa familjen att möta barnet där det befinner sig samtidigt som vi ska uppmuntra till att stimulera åldersadekvat. Det är viktigt att familjehemmet får beskriva barnen med egna ord och när de tycker det uppstår bekymmer och osäkerheter för dem. (Scholfield & Beek 2006) Ett barn kan ha en faktisk ålder av 8-år men agera som en 2-åring i vissa situationer och en 12-åring i andra. Detta kan vara oförutsägbart och pendla från situation till situation vilket ytterligare komplicerar för familjehemmen.

”Hade vi blivit lyssnade på och inte fått
luddiga förklaringar till varför vi måste
utredas igen och om vi fått en annan
socialsekreterare där personkemin stämt
bättre tror jag att det hade varit annorlunda”
- mannen familj B

Här påtalar familjen att de önskar en tydlighet från oss som handläggare. Det är viktigt att Socialtjänsten är tydlig mot både familjehem och barn. En sammanhangsmarkering är viktig i dessa situationer, egentligen i alla handledningssituationer, men extra viktigt här när situation för familjen är så utsatt. Enligt lagen har vi en skyldighet men vi har även en etisk och moralisk skyldighet gentemot familjehemmet. Att få familjehemmet att förstå hur vi resonerar och våra skyldigheter är en tydlighet som gör att de får en annan förståelse och grund i hur vi agerar. Men detta gör inte situationen mindre svår och smärtsam för familjehemmen.

Personkemin har stor betydelse i det svåra arbetet kring de familjehemsplacerade barnen. Vi lägger stor vikt på att bygga hållbara relationer som ska klara påfrestningar som exempelvis en anmälan. Detta gäller även personkemin mellan familjehemmet, familjehemmets egna barn, eventuellt övriga placerade barn och det placerade barnet. Det kan vara svårt för vissa familjehemsföräldrar att ta till sig barnet på grund av dess personlighet eller delar av den. Detta kan kännas skamfullt och svårt att prata om, då man som familjehem kan ha förväntningar, både egna och andras, att kunna klara alla barn. De lägger stort ansvar på sina egna barn att klara av att stå ut och anpassa sig till det placerade barnet och med det nya situationen, som de själva inte alla gånger varit med och valt. (Höjer 2001)

”Det är säkert mycket men det är inte
så säkert att det hade blivit bättre”
- mannen familj D

Vi tolkar detta som att det kan vara många delar som kunde ha varit annorlunda. Det ligger på många olika nivåer bland annat det personliga och på samhället. Flera delar påverkar i det mannen uttrycker, hur vi agerat som Socialtjänst, hur han och familjen har agerat och den utifrån som anmält agerat. Vissa saker kan vi påverka och andra saker är inte möjligt att påverka. Det finns en insikt i det påtalade från mannen som gör att varje del i sig hade varit hanterbart men tillsammans blir det för mycket.

I det mannen säger kan det ligga en viss uppgivenhet men även en del ironi. Det ger en öppning att använda humor för att avdramatisera och förminska, utan att förringa, det svåra. Det gäller för oss att ta med Adlers ord om att skratt kan inge hopp i en

svår situation. (Lenéer & Thylefors 1999) Vi behöver kunna bryta gråten mot skratt gör att det känns som om hoppet är mer nära än man upplevde från början. Det svåra går att hantera och övervinna. I krisbearbetningen behöver man här ha kommit en bit och fått lite distans till anmälan.

I en del lägen har även vi handledare ett visst motstånd att ta emot och möta dessa familjer. Det som dyker upp hos oss är bilden av Sven Melander i sketchen "Vad barn önskar sig i julklapp", där han frågar barn vad de önskar sig och de svarar, enligt honom fel, tills det kommer fram, efter mild tvång från honom, att ett barn svarar "Fred" och han menar på att det är vad alla barn önskar sig. Vi känner ibland att våra familjer ska svara det vi önskar, för i vår vardag har vi inte något utrymme att ge familjerna den tid och utrymme som vi i detta läge vet att de behöver. Vår tid och kraft är inte heller oändlig. Vi behöver också påfyllning med jämna mellanrum för att finnas där för våra familjehem. (Akademikerförbundet SSR 2006)

"Det är fel på grundlagen som tillåter en
annan människa att kunna anmäla anonymt"
- mannen familj C

Mannen upplever att det rent konkret behöver göras åtgärder på nationell nivå, där grundlagen behöver en tydlig förändring. Detta ligger ovan vår möjlighet att förändra och kan bli en bortförklaring där vi inte behöver lägga skulden på en person, vilket blir mer känsligt. Här blir vårt arbete att föra ner reflektionen till hur vi kan hantera det på en mer personlig nivå. Efter att ha konstaterat att vi inte kan förändra grundlagen, vad är då möjligt att förändra? Vi kan inte förändra andra människor utan behöver titta på vad vi kan förändra hos oss själva. Att föra in den egna reflektionen blir ett arbete i den här familjen.

Från en annan synvinkel, för oss inom Socialtjänsten, är det bra med anonyma anmälningar. Detta kan vara enda chansen att få reda på att det finns oro för barn som lever i en utsatt miljö. Här belyses att det inte bara finns en enkel lösning som att förändra grundlagen, utan att det kan även vara positivt för oss som arbetar med det. Anonymiteten kan vara till hjälp för oss emellanåt. Samtidigt ger det oss inte en möjlighet att återvända och använda oss av källan för mer information och kunskap, vilket vi ser hade kunnat gynna barnet mer. Det blir ett dilemma där vi hamnar å ena sidan och å andra sidan. Detta är en sida som vi också behöver föra in i familjen ovan. Det är tydligt att vi båda parter har barnets bästa i fokus men att vi ser det utifrån olika perspektiv.

Vad väcks hos dig idag?

De intervjuade har kommit olika långt i sin bearbetning av anmälan. Gemensamt visar de ändå att det är starka känslor som lever kvar hos dem trots att tiden har gått. Vi har ju alla olika sätt att reagera på situationer och även sättet hur vi går vidare är olika.

”En ledsamhet. Man blir enormt ledsen över det som hänt”.

- båda familj D

Här har familjen kunnat sätta ord på vad de känner och har känt. Det ger oss en kunskap om att de har arbetat på att sätta ord på sina känslor vilket är våra intentioner när vi går in i en handledningssituation. Det är inte alla familjer som har kommit så långt eller har förmågan att sätta ord på sina känslor. Här kan vi se att den familj som kan sätta ord på känslor hjälper våra placerade barn att kunna sätta ord på sina känslor. Håkansson (2007) skriver i sin bok Att rymma både och, om att skapa rum, där denna process kan ske. Som vi ser det kan familjehemmet vara ett sådant rum för det placerade barnet.

”Jag ryser fortfarande och känner ett fruktansvärt obehag”

- mannen familj C

Det kan vara av både godo och ondo att känslorna fortfarande ligger så nära trots att tiden har gått. Vår roll är att hjälpa familjerna att komma vidare och inte fastna i det som varit utan skapa hopp om en framtid. Vi har med deras berättelser i en förhoppning att skapa en ny berättelse genom positiva omformuleringar. Detta för att kunna inge familjen hopp och ny kraft att gå vidare och bli stärkta av erfarenheterna. Det är viktigt att familjerna känner att de kan delge sin berättelse både till oss som handledare/handläggare men även till de övriga i familjen.

Vissa handledare arbetar utifrån narrativ metod. I narrativ metod placerar man en person som huvudperson i dess egen värld, där hon själv sitter inne med sanningen. Personens berättelser består av olika tolkningsbara handlingar, där varje gång man återberättar en historia är det en ny berättelse. Med andra personer skriver man om sin berättelse och på så sätt formar sitt liv och sina relationer. Det skapar möjligheter till alternativa berättelser där man själv kan forma den man önskar vara och ha det som en intention att sträva mot.

”Samma känsla som den dagen vi fick anmälan, känslan går inte att beskriva med ord.... Vi kände oss värdelösa”

- kvinna familj A

Den här kvinnan har inte kommit lika långt kan vi uppfatta. Samtidigt har hon kunnat hitta ett ord för känslan, som värdelös. Det blir en hjälp till oss där vi kan utgå från hennes ord och möta henne där för att hjälpa framåt i en handledningssituation. I detta skede kanske det mesta handlar om att härbärgera hennes känslor för att på så sätt avlasta henne. Det kan skapa ett utrymme hos henne att ta in nya perspektiv.

Värdelös är ett mångdubblat uttryck, där det finns en grundkänsla av kränkhet och förakt. Detta är vår tolkning. Det finns också en bristande självkänsla hos kvinnan. Ordet värdelös kanske säger mer om hur hon ser på sig själv än vad som finns i anmälan. Där fanns inte ordet med. Det finns en risk att barnen omedvetet används i

eget syfte då kvinnan har ett stort behov av egen bekräftelse. Viktigt att vi som handledare hjälper henne att komma vidare så hon inte stannar kvar i känslan. Kan vi inte ge mer av oss själva utan behöver ta in extern hjälp, så får inte prestige ta överhanden för att vi ska vara så "duktiga", utan vi behöver vara ödmjuka inför oss själva och inse att vi inte alltid har förmåga eller kunskap att lösa allt för alla. Det är inget misslyckande att se att kvinnan har större behov än vi kan möta i vår profession.

"Jag blir fortfarande förbannad"
-mannen familj B

Vi kan se genom intervjuerna att männen har ett annat sätt att uttrycka sig. Kvinnorna lägger det mer på sig själva än vad männen gör. Männen ger oftare uttryck för ilska och aggressivitet, vilket vi kan se att det motsvarar samhällets förväntningar på hur män ska vara och uttrycka sig. Boken Psykosocialt behandlingsarbete, som nu visserligen har några år på nacken, beskriver att män ofta föredrar en kvinnlig behandlare då de har lättare att prata med en kvinna om mer känslomässiga problem. Skillnaden är att gentemot en manlig behandlare finns jämförelsen hela tiden där mannen lätt känner sig misslyckad och i underläge.

Vår reflektion över genusperspektivet är att flertalet av våra familjer intar de roller som fortfarande är rådande av vad som är manligt och kvinnligt. Till viss del vill vi ha familjer där båda makarna blir förebilder för barnen, utan att för den del leva i ett ojämnt förhållande. Vi vet av erfarenhet att många av våra familjehem är traditionella, det vill säga kvinnan ansvarar för "inne" och mannen för "ute". Kvinnan står för det känslomässiga och mannen för det praktiska. Vi ser ändå att det går mot en uppluckring av dessa traditionella könsroller, då vi får in nya och yngre familjer.

Hur kom anmälan till er?

Till vår förfäran har vi vid samtliga tillfällen hört av oss till våra familjer per telefon och redan där sagt vi fått in en anmälan. Vi lämnar familjerna helt ensamma i den kris som uppstår och förtvivlan, som vi hört i intervjuerna hört dem uttrycka, att de känner. Här behöver vi hitta en rutin för att lyssna in familjehemmen och samtidigt kunna göra det som krävs av oss som myndighet. Vi behöver inte prata om anmälan i telefonsamtalet utan boka en tid och plats, där familjehemmet är tryggt, för att informera om anmälan, som kommit till oss. Detta ger mig som handläggare i ärendet tid att reflektera över det inkomna både för mig själv och ihop med andra.

" De ringde och sa att de fått uppgifter om oss och vår familj som de var tvungna att gå vidare med och att de behövde träffa oss för att prata om det."
- båda familj B

" Handläggaren ringde och sa att det kommit in en anmälan och att vi var tvungna att träffas nu"
- kvinna familj A

” En av familjehemssekreterarna ringde och berättade. Hon ringde upp och frågade hur det var. Det är jättebra säger jag. Jag frågar hur det är med henne och hon säger inte så bra. Oj, vad har hänt, tänkte att det var något personligt som hänt henne. Men så säger hon att det har kommit en anmälan angående oss”.
- mannen familj C

” Ni ringde och berättade, kom sedan personligen och gick igenom den”
- båda familj D

I vår roll gentemot familjehemmen har vi i vårt samarbete relaterat till dem som professionella, även om vi tänker att de är en vanlig familj. ”Familjehemmet kan inte ha denna funktion....Det är omöjligt att leva tillsammans i vardagen och samtidigt ha en professionell hållning.” (Håkansson, 2000 s 96) Vi får inte utgå ifrån oss själva som professionella i våra samtal med familjehemmet. Speciellt inte då de befinner sig i en kris, de är inte utbildade och tränade i att bemöta svårigheter på samma sätt som vi.

Vi får inte glömma att det även i oss pågår en process av ifrågasättande av mig själv. Tar jag på mig skulden? Har jag misslyckats i handledningen i familjehemmet? Vad kommer mina kollegor tycka om att ”mitt” familjehem har fått en anmälan på sig? Här behöver jag stöd från andra reflektörer över vad som är mitt och mina föreställningar för att inte tillskriva detta på familjehemmet.

Slutdiskussion

Våra intervjuade familjer har delat med sig av sina erfarenheter för att hjälpa oss vidare i våra frågeställningar. Vi har blivit mer medvetna om den press de hamnar i efter en anmälan eller en kris och vår relation till familjehemmen har stor betydelse i arbetet att komma vidare. Det har blivit mer tydligt för oss i vår handledarroll att vi behöver bli mer medvetna om våra egna reaktioner för att kunna möta familjerna i denna situation. Vi tänker att det är viktigt att vi i detta läge stannar upp och reflekterar över det som hänt. Tiden blir en viktig faktor. Vi behöver låta processen ta den tid som behövs samtidigt som vi behöver snabbt säkerställa kring barnen, att de inte far illa.

För oss som handledare och familjehemssekreterare blir arbetskamrater och chefer viktiga i reflektandet. De kan se händelserna utifrån och hjälpa oss som är involverade att skilja vad som är mitt och vad som är familjehemmens/klientens. Det som framkommit i intervjuerna är att vi som familjehemssekreterare är viktiga i relationen till familjehemmen, och att de känner sig trygga med oss. Men deras egna nätverk är minst lika viktigt.

Att vara familjehem är komplext. De blir sedda från många olika håll och får sällan behålla sin anonymitet eller integritet. Det finns förväntningar både uttalade och outtalade från oss som tjänstemän och från det placerade barnets biologiska nätverk. Även grannar och andra som kommer i kontakt med barnen har "ögonen" på familjehemmet. Det kan vara lättare att ställa högre krav på dem än om det hade varit en "vanlig" familj. Familjehemmen förväntas att vara professionella, duktiga, klara av alla omöjliga situationer som uppstår, och att alltid vara tillgängliga för alla. Till detta ska de se till att barnen sköter sig i alla sammanhang, ha rena kläder och ett gott uppförande.

För att vi ska kunna ge familjehemmen bättre stöd framöver behöver relationen till dem vara grundad i tillit, lyhörddhet och ett ökat intresse för deras vardag. Vi behöver ha en större förståelse hur deras upplevelse är av en helt vanlig dag. Vad de möter och vad det innebär för dem blir viktigt för oss att ta del av. Vi behöver ha en dialog där orden inte värderas så att vi kan prata om både stort och smått, sorg och glädje. I det tunga behöver vi finnas för att föra in energi och att arbeta för att de ska kunna se framåt. Detta blir ett förebyggande arbete utifrån att vi får en tidigare kännedom om vad familjerna lever i. Vi kan utläsa mer i vad familjerna säger och agerar för att på så vis undvika att familjen hamnar i en ond spiral där det värsta kan bli en anmälan, då situationen tillslut blivit ohållbar för alla. Även här är tiden och vår tillgänglighet en viktig faktor. Andra delar kan också vara viktiga i det förebyggande arbetet.

I våra matchningar inför en placering är det viktigt att vi har god kännedom om familjernas styrkor och sårbarheter när vi ska hitta familj till ett barn som behöver placeras. Detta så att "rätt" barn kommer till det familjehem som bäst motsvarar deras behov. Det gäller att förbereda familjehemmen vilka påfrestningar och förväntningar som de ställs inför. De behöver med stöd av oss arbeta upp ett gott samarbete med biologföräldrar, slakten och andra myndigheter/organisationer som skola och BUP.

Vi vill kunna ta till oss det familjehemmen har sagt för de är dem som vardagen tar hand om "våra" barn. Får de en positiv erfarenhet att vara familjehem och förmedlar det till andra kommer vi i vårt arbete lättare kunna rekryterat nya familjehem till andra barn som behöver kompletterande föräldrar, de kan aldrig bli föräldrar till dessa barn. Dessa familjehem är våra ambassadörer ute i samhället. Vi behöver arbeta mer med att utvärdera och utveckla familjehemsvården, för att kunna bemöta dem på det sätt som de önskar.

Vårt syfte var hur de vuxna i första hand upplevde situationen runt och efter en anmälan. Det som kan vara intressant att arbeta vidare är barnens upplevelse av samma händelser. Tillsammans bildar de ju en helhet och är "familjen".

Källförteckning

Litteratur

Andersen T (2005), *Reflekterande processer*. Smedjebacken: Mareld

Cajvert, L (1998), *Behandlarens kreativa rum*. Lund: Studentlitteratur

Collste G, (2002), *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur

Cullberg, J, (2001), *Dynamisk psykiatri*. Finland: Natur och kultur

Håkansson, C (2000) *Det utvidgade terapirummet*. Stockholm: Bjurner och Bruno

Håkansson, C, (2007) *Att rymma både och*. Västra Frölunda: Mareld

Hårtveit H & Jensen P, (2005), *Familjen plus en*. Falun: Mareld

Höjer, I (2001), *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete Göteborgs Universitet

Höjer I & Nordenfors M, (2006), *Att leva med fostersyskon*. Uddevalla: Institutionen för socialt arbete Göteborgs Universitet

Lenéer-Axelsson, B & Thylefors, I, (1999), *Psykosocialt behandlingsarbete*. Borås: Natur och kultur,

Lundsbye, M & Sandell, G, (2002), *Familjeterapins grunder*. Borås: Natur och kultur

Patel R & Davidson B, (1994), *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Svensson P-G & Starrin B (1996), *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Schofield G & Beek M, (2006) *Attachment handbook for foster care and adoption*. Warwickshire: British Association for Adoption & Fostering (BAAF)

Stone D, Patton B & Heen S, (2002), *Svåra samtal*. Avesta: Egmont Richter AB

Söderqvist M (red), (2002), *Möjligheter*. Smedjebacken: Mareld

Wrangsjö, B (red), (2006), *Utforska tillsammans*. Smedjebacken: Mareld

Övriga källor

www.familjehemmet.se/forum/: Att mista eller inte orka vidare med en placering

Akademikerförbundet SSR, (2006) *Etik i socialt arbete*

Göteborgs Stads riktlinjer för familjehemsvården

Föreläsningar

070425 Kerstin Holmberg, Korsvägen utbildningen Fortbildning för familjehemssekreterare med fokus på handledning av familjehem

080227 Helene Johansson, Korsvägen, utbildningen Fortbildning....

De flesta av föreläsningarna under utbildningen är med i våra resonemang och vad vi hört där. Det har dock varit svårt att sortera ut vad varje person sagt exakt.

Muntliga källor

0706 telefonsamtal med Anette Larsson, Länsstyrelsen

Bilaga 1

Frågorna till familjehemmet

- första reaktionen?
- beskriv känslorna/upplevelsen
- vem pratade du med? Vem gav stöd?
- Vad kunde ha varit annorlunda, nu när man tittar i backspeglarna?
- Vad väx idag när vi pratar om detta?
- Hur kom anmälan till dig?